

ФЕНОМЕН МИСТЕЦТВА УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ В СУЧАСНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Хоча сферою застосування поняття «мистецтво управління» здебільшого є науково-популярна й навчальна література з менеджменту, проте без нього не обходиться й академічний дискурс управлінської думки. Власне, в останньому не лунають серйозні заперечення щодо цього поняття. Навпаки, воно традиційно ввійшло в тріаду розуміння менеджменту як теорії, практики і мистецтва.

Слід зазначити, що поняттям «мистецтво управління» активно послуговуються такі авторитети в галузі менеджменту, як Г. Кунц, С. О'Доннел, С. Паркінсон, М. Рустомджі, В. Кноррінг та інші дослідники і практики управління. Так Г. Кунц і С. О'Доннел, як зазначено у вступі до їх фундаментальної праці «Управління: системний і ситуаційний аналіз управлінських функцій», «виходять з того, що процес управління – це мистецтво, суть якого полягає в застосуванні науки (основ організованого знання в царині управління) до реальностей будь-якої ситуації» [3, с. 3]. І взагалі, управління, на їх думку, «найважливіше з усіх мистецтв» [3, с. 12].

Для послідовного дотримання критерію точності оперування термінологією сучасного менеджменту вважаємо за доцільне в пропонованій доповіді прояснити й уточнити поняття «мистецтво управління» з огляду на його чітко не визначений термінологічний статус, зокрема дещо розпливчастий зміст, синонімічне вживання замість понять «управлінська культура», «управлінська технологія», «управлінська техніка», «управлінська майстерність» тощо.

Уже навіть побіжний аналіз цього поняття в науково-дидактичному дискурсі з питань управління виявляє термінологічну незакріпленість його змісту, наявність значної кількості тлумачень. Скажімо, у книзі А. Г. Хоронжого [4], котра містить окремий розділ для висвітлення феномену мистецтва управління, цим поняттям названо: 1) «творче, майстерне вміння керувати персоналом» [4, с. 6]; 2) «досконале вміння суб'єкта управління вилити на його об'єкт»; 3) «вміння працювати через інших людей, а не лише виконувати роботу самому»; 4) вміння «думати, передбачувати, планувати, організовувати і оцінювати результати діяльності» [4, с. 69]. Також індикаторами і водночас джерелами мистецтва управління А. Г. Хоронжий вважає ще низку вмінь керівника, як-от: відчуття морального духу в колективі, спілкування з працівниками, досягнення взаєморозуміння з підлеглими, здійснювання продуманого керівництва, зацікавлення потребами й інтересами працівників, поліпшування (вдосконалювання) керівництва та інші.

Найчастіше про мистецтво управління йдеться тоді, коли керівнику доводиться приймати рішення на основі інтуїції, досвіду в конкретних ситуаціях. За словами В. Кноррінга, «мистецтво управління – здатність людини приймати нетривіальні рішення в умовах дефіциту інформації і часу». Тому саме «творчі пошуки оптимального, нетривіального рішення надають управлінню характерних рис мистецтва» [2].

Отже, в основу визначення мистецтва управління зазвичай кладуть комплекс знань, умінь, компетентностей керівника.

Проте нам більше імпонує своєю змістовою єдністю і обґрунтовуваністю тлумачення поняття «мистецтво управління», яке пропонує А. В. Шегда. Атрибутивною ознакою феномену мистецтва управління він вважає поєднання об'єктивного та індивідуального в діяльності керівника. Своє бачення цього феномену А. В. Шегда аргументує так: «Найважливішу роль в ефективній діяльності менеджера відіграє мистецтво управління, що поєднує в собі об'єктивне та індивідуальне в його діяльності й підкоряється законам творчості. <...> Люди, які працюють в організаціях і з організаціями, – це головний фактор, урахування якого вимагає не лише використання наукового підходу, а й мистецтва його використання в конкретних ситуаціях. Адже кожний працівник має свій особливий характер, свою систему цінностей та мотивів до праці тощо. <...> Такий підхід дає змогу поєднати теорію і мистецтво

управління в єдиний процес, який вимагає не лише постійного поповнення наукових знань, а й розвитку особистих рис менеджерів, їхньої здатності використовувати знання в практичній роботі» [5, с. 31].

З таких уявлень про мистецтво управління, поширених у теоріях соціального управління й менеджменту, можна зробити висновок про очевидну спорідненість цього поняття з терміном «управлінська культура», однак не про їх взаємозамінюваність.

На наш погляд, мистецтво управління органічно входить у поняття управлінської культури, яка є більшим за змістовим обсягом і компонентним складом явищем. Ще одним аргументом на користь такого твердження може слугувати те, що мистецтво управління з-поміж усього іншого являє собою «сукупність прикладів, зразків або еталонів умілого розв'язання управлінських проблем на різних рівнях» [5, с. 677].

На основі цих та інших (близьких до них) визначень мистецтва управління можемо констатувати найголовніші його маркери – розпізнавальні ознаки (мітки, сигнали). До них ми будемо відносити ознаки, які характеризують сам процес виконання управлінських дій і ведуть до його якісного результату. Це:

- 1) майстерність (вправне, уміле, досвідчене виконання дій);
- 2) творчість (виконання–творення нового, розвиток, примноження вже існуючого, нестандартне розв'язання управлінських та інших проблем);
- 3) досконалість (таке виконання дій, яке відповідає необхідному (бажаному) ступеню довершеності);
- 4) взірцевість (виконання дій, що варте наслідування, слугує зразком, еталоном, мірилом).

Беручи до уваги вказані ознаки мистецтва управління ми пропонуємо називати цим поняттям досконале, взірцеве виконання управлінських дій, що досягається завдяки майстерності і творчості керівника.

Варто зазначити, що досягнення успіху в менеджменті сьогодні якраз і пов'язують з управлінням як мистецтвом, а саме діями керівника, котрі, як слушно пише О. С. Виханський, відомий фахівець у сфері економіки й менеджменту, «повинні бути, радше, мистецтвом, відрізнятися оригінальністю і навіть унікальністю, т. т. втілюватися найчастіше “по-іншому”» [1, с. 33 – 40].

З таких уявлень щодо мистецтва менеджменту як майстерного, творчого, досконалого, взірцевого володіння вміннями управляти висновується теза про нерозривну єдність управлінського мистецтва і управлінської культури, про залежність останньої від першого і навпаки.

Мистецтво управління виростає із синтезу економіки, кібернетики, теорії інформації, права, політики, соціології, філософії, психології, логіки, риторики, етики, естетики, а також з глибокого знання і розуміння об'єкта й суб'єкта управління, сутності управлінських процесів, механізмів управлінського впливу, принципів та методів менеджменту, і, таким чином, становить собою інтегральну компетентність менеджера.

Список використаних джерел

1. Виханський О. С. Концептуальное изменение бизнес-образования // Проблемы теории и практики управления. 2014. №10. С. 33 – 40.
2. Кнорринг В. И. Теория, практика и искусство управления: учебник для вузов по спец. «Менеджмент». – 3-е изд. URL: <http://ligis.ru/librari/2790.htm>
3. Куц Г., О'Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / пер. с англ.; общ. ред. и предисловие акад. Д. М. Гвишиани. URL: library.asue.am/open/4892.pdf
4. Хоронжий А. Г. Основы социального управления: курс лекций: навч. посіб. Львів: Магнолія плюс, 2006. 220 с.
5. Шегда А. В. Менеджмент: підручник. К.: Знання, 2004. 687 с.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Богуславська С. І.